

Một số biện pháp đọc thẩm mỹ trong dạy học thơ trữ tình ở trường trung học phổ thông

Nguyễn Thị Diễm Hương*

*Trường THPT Tân Hiệp, tỉnh Tiền Giang

Received: 18/01/2024; Accepted: 25/01/2024; Published: 30/01/2024

Abstract: In the practical teaching of reading and understanding literary works in general, and teaching lyric poetry in high schools in particular, teachers often focus on perceiving the work as the primary objective. In other words, in terms of purpose, this reading approach aims to extract information rather than to read for the sake of experience. When approaching literary works in general, especially lyric poetry, it is essential to employ appropriate reading methods. Therefore, based on reading to understand the content, attention should be paid to the requirements of reading for appreciation, reflection, self-understanding, and understanding life itself. This is a way of reading aimed at mutual interaction, penetrating between the literary images and the inner world of the reader; also known as aesthetic reading. For the reasons mentioned above, this topic concentrates on proposing some methods for organizing the teaching of aesthetic reading of lyric poetry in high schools with the hope of helping teachers and students gain a deeper understanding of aesthetic reading when approaching lyric poetry works. It contributes to improving the effectiveness of teaching Vietnamese literature in high schools on the path of educational reform today.

Keywords: Aesthetic reading, Vietnamese literature.

1. Đặt vấn đề

Thực tiễn dạy học đọc hiểu tác phẩm văn học (TPVH) nói chung và dạy học thơ trữ tình ở trường Trung học phổ thông (THPT) nói riêng, giáo viên (GV) thường hướng vào việc nhận thức tác phẩm là chính. Nói khác đi, xét về mục đích thì cách đọc này hướng đến mục đích là đọc để lấy thông tin chứ không phải là đọc trải nghiệm.

Khi tiếp cận các tác phẩm văn học nói chung, tác phẩm thơ trữ tình nói riêng, rất cần có những phương pháp đọc phù hợp, do đó trên cơ sở đọc để hiểu nội dung thì cần phải chú ý đến yêu cầu đọc để thưởng thức, để suy ngẫm, để hiểu chính mình và hiểu cuộc đời... Đó là cách đọc hướng tới sự tác động qua lại, xuyên thấu lẫn nhau giữa hình tượng văn học và thế giới tâm hồn người đọc, hay còn được gọi là đọc thẩm mỹ. Bên cạnh đó, chương trình giáo dục phổ thông tổng thể và Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn 2018, chủ trương *đổi mới theo hướng phát triển phẩm chất và năng lực (NL) người học*, trong đó NL đọc là một NL bộ phận quan trọng của NL giao tiếp và NL văn học. Thông qua “đọc” để hình thành và phát triển cho học sinh (HS) những phẩm chất cao đẹp. Từ đó, HS có cơ hội khám phá bản thân và thế giới xung quanh, thấu hiểu con người, có cá tính và đời sống tâm hồn phong phú, có

quan niệm sống và cách ứng xử nhân văn. Chính vì vậy, dạy đọc hiểu ở nhà trường THPT môn Ngữ văn không thể không chú ý đến mục đích, nội dung, cách thức và hiệu quả đọc, trong đó *đọc thẩm mỹ* có vai trò rất quan trọng đối với đọc TPVH nói chung, tác phẩm thơ trữ tình nói riêng.

Với những lí do nêu trên, đề tài tập trung đề xuất *một số biện pháp tổ chức dạy học đọc thẩm mỹ thơ trữ tình ở trường THPT* với mong muốn giúp GV và HS hiểu sâu hơn về cách đọc thẩm mỹ khi tiếp cận các tác phẩm thơ trữ tình, góp phần nâng cao hiệu quả dạy học môn Ngữ văn ở trường THPT trên con đường đổi mới giáo dục hiện nay.

2. Nội dung một số biện pháp tổ chức dạy học đọc thẩm mỹ thơ trữ tình ở trường Trung học phổ thông

2.1. Biện pháp: Hướng dẫn học sinh đọc hiểu văn bản theo đặc trưng thể loại

Đối với thể loại thơ, GV cần hướng dẫn HS khai thác trên các phương diện về từ ngữ, hình ảnh, biện pháp tu từ, gieo vần, chủ thể trữ tình,... để từ đó tiếp cận được nội dung văn bản, sáng tỏ tình cảm, tư tưởng của tác giả gửi gắm trong văn học. Dĩ nhiên, trong quá trình hướng dẫn HS đọc hiểu văn bản (ĐHVB) theo thể loại, GV nên vận dụng kết hợp các phương pháp, kỹ thuật và hình thức dạy học đọc hiểu

phù hợp với yêu cầu phát triển năng lực HS như: đàm thoại, diễn giảng, thuyết trình, nêu vấn đề, phát vấn, phiếu học tập, tổ chức thảo luận,....Thiết nghĩ, khi HS có kỹ năng ĐHV B theo đặc trưng thể loại thì dù bất kỳ thể loại văn học nào HS cũng có thể đọc hiểu được dựa trên đặc trưng cơ bản của nó.

Ví dụ như để phát triển năng lực thẩm mỹ cho học sinh, sau khi học bài thơ *Tương tư* (Nguyễn Bình), hay *Tôi yêu em* (A.X. Pu-skin), *Sóng* (Xuân Quỳnh), các em có thể viết những dòng nhật ký ghi lại cảm xúc của mình. Ở đó, các em được tự do bộc lộ quan điểm của cá nhân về tình yêu, về hạnh phúc lứa đôi, thể hiện quan điểm, cách nhìn nhận, đánh giá của lứa tuổi HS về tình yêu và hạnh phúc gia đình. Để nâng cao hiệu quả dạy học đọc thẩm mỹ thơ trữ tình, GV cần chú ý hướng dẫn HS ghi lại được những suy nghĩ, cảm xúc của mình qua những trang nhật ký đọc văn sau mỗi giờ học thơ trữ tình. Việc làm này có ý nghĩa khơi gợi cảm xúc, bồi đắp tâm hồn và hun đúc tình cảm thẩm mỹ cho HS, giúp HS biết hướng tới những điều tốt đẹp mang tính nhân văn trong cuộc sống.

Như vậy, với tinh thần đổi mới hiện nay, GV cần phải thay đổi cách dạy chuyển từ dạy đọc hiểu nội dung gì? Sang dạy đọc hiểu như thế nào? Thế nên, trong quá trình dạy, GV cần chú trọng hướng dẫn HS kỹ năng ĐHV B theo đặc trưng thể loại. Dạy học hướng tới đọc thẩm mỹ thơ trữ tình càng đòi hỏi tính nghệ thuật cao hơn bởi đặc trưng cơ bản của thơ trữ tình là diễn tả tâm trạng và bộc lộ cảm xúc. Vì vậy, GV phải mang trong mình một tâm thế thoải mái, vui vẻ cùng niềm say mê và lòng nhiệt huyết cao khi tiến hành giờ dạy học. Bởi vì ở đó, người GV gieo vào lòng HS những khoái cảm thẩm mỹ cùng với những cung bậc cảm xúc dạt dào, truyền cho HS cảm hứng văn học thông qua mỗi dòng thơ, câu chữ. Điều này vô cùng cần thiết và phù hợp với bối cảnh dạy học hiện nay.

2.2. Biện pháp: Tổ chức hoạt động đọc tương tác cho học sinh trong giờ học

Bên cạnh hoạt động đọc cá nhân, hoạt động đọc tương tác trong giờ học cũng được xem là giải pháp tích cực rèn luyện kỹ năng đọc hiểu cho HS nhất là đối với ĐHV B văn học. Bởi lẽ đọc tương tác không dừng lại ở việc biết kiến thức, mà luôn hướng đến việc trao đổi và thảo luận, để từ đó HS có cơ hội được chia sẻ, được phản hồi về cảm nhận của mình khi đọc văn bản. Mỗi quan hệ tương tác ở đây bao gồm các chủ thể GV – HS, HS – HS. Có thể nói, hoạt động đọc tương tác không chỉ giúp học sinh hiểu sâu hơn về văn bản mà còn tạo ra môi trường rèn luyện các

kỹ năng đọc hiểu văn bản của HS, giúp duy trì và mở mang kiến thức không ngừng, thúc đẩy sự quá trình tự kiến tạo kiến thức cho bản thân.

GV có thể tổ chức hoạt động đọc tương tác cho HS bằng các hình thức như: câu lạc bộ đọc sách, nhật ký đọc sách, sắm vai, diễn đàn văn học. Song, dù tổ chức ở hình thức nào GV cũng nên chú ý tạo ra môi trường đối thoại, ở đó người học được thoải mái trao đổi, chia sẻ những suy nghĩ, cảm nhận cá nhân khi tiếp cận với văn bản đọc. Trong hoạt động đọc tương tác, GV đóng vai trò là người dẫn dắt, định hướng cho HS trong quá trình đọc, cũng như lắng nghe quan điểm, đánh giá, nhận định của HS về văn bản. Qua đó gợi ý, điều chỉnh những sai lệch của HS trong cách nghĩ, cách cảm về văn bản. Tuy nhiên, ở hoạt động này HS không chỉ tương tác với GV mà còn tương tác với các bạn đọc trong lớp bằng cách thảo luận, trao đổi, phản bác, chứng minh, phân tích những từ ngữ hay, điều ẩn tượng trong văn bản, bài học được rút ra,... thiết nghĩ quá trình tương tác này là nền tảng đi đến quá trình giải mã và kiến tạo nghĩa cho văn bản.

Ví dụ như khi học bài thơ *Đầy thôn Vĩ Dạ* (Hàn Mặc Tử) hay *Cảm xúc mùa thu* (Nguyễn Khuyến), các em có thể trao đổi về vẻ đẹp bức tranh phong cảnh làng quê ở Việt Nam, nơi đó có con đò, dòng sông, có vườn tược, hàng cây, có làng mạc thân thương, gần gũi, quen thuộc với HS.... Hoặc khi học xong bài thơ *Tây Tiến* (Quang Dũng), các em có thể trao đổi, nêu quan điểm về chân dung người lính trong cuộc kháng chiến cứu nước,... qua đó sẽ thể hiện được tình cảm, sự trân trọng, niềm kính yêu và lòng biết ơn của HS với những người chiến sĩ cách mạng đã chiến đấu kiên cường và anh dũng hi sinh để bảo vệ quê hương, Tổ quốc để các em có cuộc sống ấm no hạnh phúc như ngày hôm nay... Từ đó, các em sẽ có ý thức về trách nhiệm của bản thân với gia đình, xã hội, với quê hương, cộng đồng trong cuộc sống hiện tại và biết hướng tới những điều tốt đẹp trong tương lai. Hiệu quả của dạy học đọc thẩm mỹ thơ trữ tình cũng chính là ở đây.

Do đó, tổ chức hoạt động đọc tương tác trong dạy học Ngữ văn là cơ hội để người học sẽ chia, bày tỏ quan điểm cá nhân sau quá trình đọc, từ đó lấp đầy “khoảng trống” trong sự tri nhận về nội dung văn bản. Hoạt động này không chỉ góp phần nâng cao chất lượng dạy học môn Ngữ văn nói chung mà còn rèn luyện cho HS kỹ năng ĐHV B VH một cách hiệu quả.

(Xem tiếp trang 276)

trường, đánh giá rõ kết quả thực hiện nêu gương, nói đi đôi với làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh, rút kinh nghiệm kịp thời những hạn chế trong công tác tổ chức, thực hiện; tôn vinh, biểu dương, khen thưởng các tập thể, cá nhân có thành tích xuất sắc, tiêu biểu trong thực hiện nêu gương, nói đi đôi với làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh ở nhà trường quân đội.

3. Kết luận

Mỗi nhà trường quân đội có những đặc điểm, nhiệm vụ riêng, do đó cần vận dụng tổng hợp, linh hoạt và sáng tạo các nội dung, biện pháp để đẩy mạnh thực hiện nêu gương, nói đi đôi với làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh sát với đặc điểm, yêu cầu nhiệm vụ, đáp ứng tốt yêu cầu

giáo dục, đào tạo và nhiệm vụ ngày càng phát triển của mỗi nhà trường./.

Tài liệu tham khảo

(1) *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập 6, “Bài nói chuyện trong buổi bế mạc hội nghị cán bộ của đảng lần thứ sáu” (1949), Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 16.

(2) *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập 7, “Bài nói chuyện tại Hội nghị kiểm thảo chiến dịch đường số 18”, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 219.

(3) Quân ủy Trung ương, *Nghị quyết số 847-NQ/QUTW ngày 28/12/2021 của Quân ủy Trung ương “Về phát huy phẩm chất “Bộ đội Cụ Hồ”, kiên quyết chống chủ nghĩa cá nhân trong tình hình mới”*, Hà Nội, 2021, tr. 2.

Một số biện pháp đọc thâm mĩ..... (tiếp theo trang 64)

2.3. Biện pháp: Xây dựng thang đo đánh giá năng lực đọc hiểu văn bản thơ trữ tình của học sinh

Việc xây dựng thang đo đánh giá năng lực ĐHVB VH của HS là điều cần thiết để đo lường, xem xét kỹ năng của người học từ đó giúp điều chỉnh hoạt động dạy của GV, hoạt động học của HS một cách kịp thời, hiệu quả.

Thang đo được xây dựng cần chú ý tuân thủ những nguyên tắc sau:

- Đảm bảo được tính hệ thống, tính chính xác, khoa học trong việc đánh giá năng lực đọc hiểu của HS.

- Bám sát yêu cầu cần đạt về kỹ năng ĐHVB VH được quy định trong CT GDPT môn Ngữ văn.

- Phù hợp với đặc trưng thể loại văn học.

Những nguyên tắc này được xem là căn cứ quan trọng và là yếu tố mang tính định hướng cho việc tiến hành thiết kế thang đo. Tuy nhiên, mỗi một thể loại sẽ mang đặc trưng riêng, do vậy cần có thang đo cụ thể đối với mỗi thể loại khác nhau để việc đánh giá chính xác và hiệu quả. Trong quá trình thiết kế, ngoài việc bám sát những nguyên tắc cơ bản được nêu ra trên, GV cần có sự mô tả cụ thể, rõ ràng cho từng tiêu chí đánh giá. Thiết nghĩ, thang đo vừa là căn cứ để GV đánh giá mức độ kỹ năng đọc hiểu văn bản văn học của HS, đồng thời là cơ sở để HS tự đánh giá. HS có thể sử dụng thang đo để đo lường, xem xét kỹ năng đọc hiểu văn bản văn học của mình từ đó có ý thức điều chỉnh, rèn luyện về kỹ năng đọc hiểu văn bản văn học của bản thân. Chính vì vậy, có thể nói việc xây dựng thang đo được xem là một trong

những biện pháp thiết thực nhằm góp phần rèn luyện kỹ năng đọc hiểu của HS nói chung và đọc hiểu văn bản thơ trữ tình nói riêng.

3. Kết luận

Tóm lại, với mỗi TPVH nói chung, tác phẩm thơ trữ tình nói riêng, chất liệu đầu tiên để cấu thành tác phẩm là ngôn từ nhưng yếu tố cuối cùng quyết định sự sống còn của nó lại chính là con người. Người đọc có thể nhận ra chính mình và hiểu mình hơn từ việc đọc tác phẩm. Bên cạnh đó, học văn là để giúp con người nhận thức đúng đắn về giá trị của cuộc sống cũng như giá trị của bản thân. Vì thế đọc thâm mĩ là cách đọc hướng tới giúp con người biết ứng xử nhân văn, biết cách sống, có đạo đức, biết làm người, biết cố gắng để hoàn thiện nhân cách của bản thân. Các biện pháp được đề xuất ở trên đều nhằm hướng tới mục đích giáo dục đạo đức, phát triển phẩm chất, nhân cách, bồi dưỡng tâm hồn và trí tuệ cho HS THPT; giúp HS biết nhận ra cái tốt, cái xấu, biết phân biệt cái thiện, cái ác để rồi từ đó các em có thái độ, suy nghĩ và hành động đúng đắn, vận dụng vào thực tế cuộc sống hiện tại của các em.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn 2018*, Hà Nội.

2. Phạm Thị Thu Hương (2019), *Một số chiến thuật dạy học đọc hiểu văn bản*, NXB Đại học Sư phạm. Hà Nội.

3. Phạm Văn Tính, Huỳnh Thanh Hải (2022), *Tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học Ngữ văn ở trường phổ thông*, NXB Khoa học xã hội.